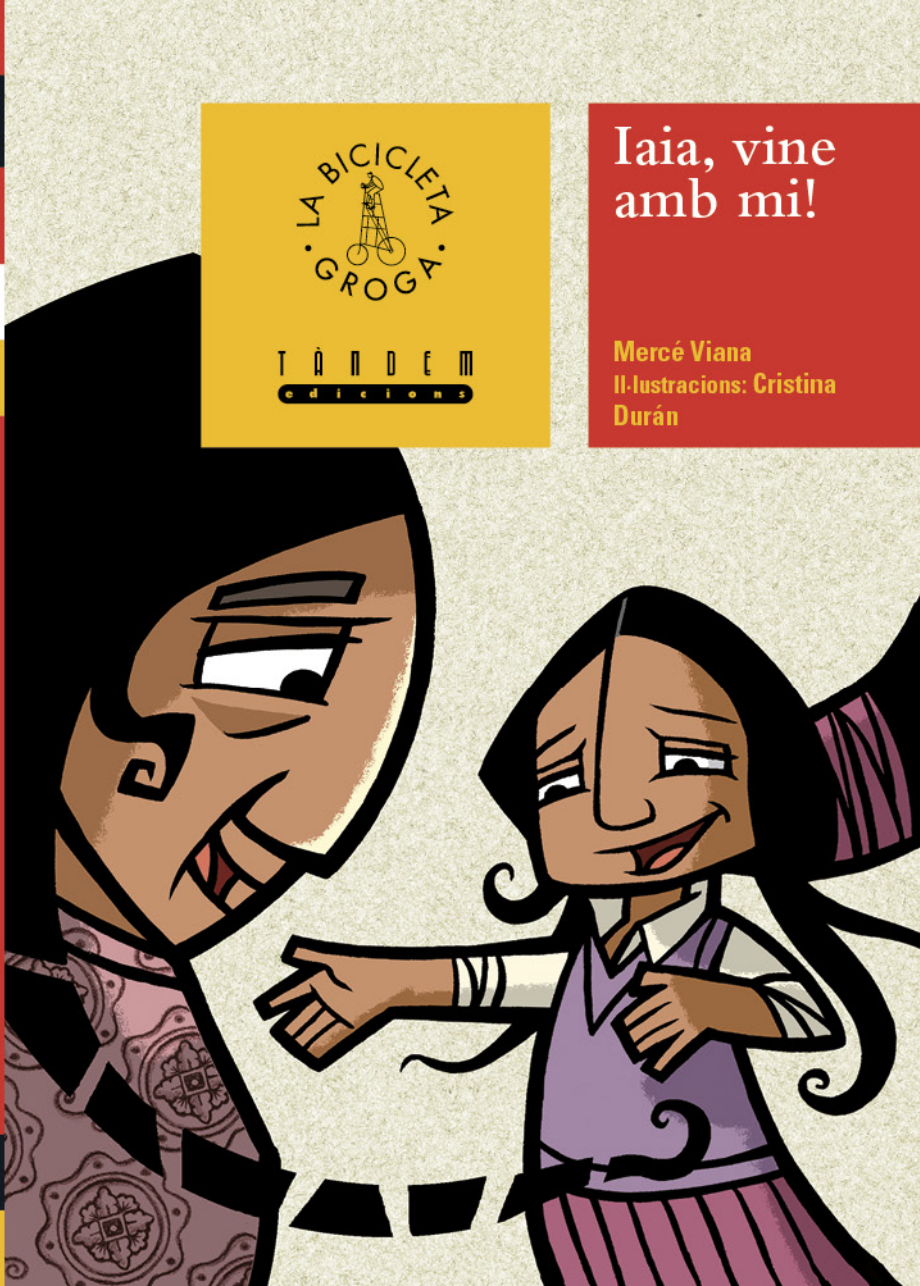

Iaia, vine amb mi!

Mercé Viana
Il·lustracions: Cristina Durán

C1

—Izel, la iaia ha de parlar amb tu.

—Ha de ser ara, iaia? He quedat amb Nicté per anar a la plaça…

—D'acord, d'acord, però no tardes, que el dinar ja està a punt. Ja parlarem més tard.

—Gràcies, iaia! Només és un quart d'hora, de veres!

Izel va eixir de casa com un bòlit. Igual que hi havia entrat a deixar la bossa de l'escola. Potser si haguera vist la cara de Yaretzi, sa iaia, no se n'hauria anat, però no l'havia vista.

Yaretzi, tot i que semblava tindre tots els anys del món, no passava dels cinquanta i, malgrat el

seu aspecte fràgil, era una dona forta. Vivia només amb la néta des que sa filla Aztlan se n'havia anat a treballar a Espanya. Tres anys feia d'això.

Yaretzi es guanyava la vida fent hamaques que venia als mercats matinals i itinerants de Mérida, ciutat on residien des que van deixar Cantamayec, el seu poble. Sempre n'havia fet, d'hamaques, des que la memòria li retornava algun record de la seua infantesa. Les feia de colors vius, alegres, seguint la tradició maia, i als turistes els agradaven molt i li les compraven a bon preu.

Com que de vesprada no hi havia escola, Izel l'ajudava i les dues, iaia i néta, s'instal·laven a la plaça del barri, al costat d'altres botiguers ambulants, per vendre els seus productes. Es tractava d'un mercadet permanent que organitzava un grup de població maia, dones de tres generacions, per poder sobreviure.

Com si s'hagueren posat d'acord, aquelles dones estaven especialitzades en productes d'artesania diferents, amb la qual cosa cap d'elles no es feia la competència.

En una de les paradetes es venien cistells de totes les mides. Una altra exposava articles de terrisseria, gots i atifells en general en què es combinaven els colors amb motius geomètrics o imatges d'animals d'una manera magistral. També hi havia una estesa de màscares. Totes espectaculars. Representaven déus ancestrals, personatges fruit de la imaginació i, també, rostres amb trets indígenes, però, cosa estranya, amb els ulls blaus. Potser era la manera de recordar aquells espanyols que molts anys enrere els van colonitzar.

També s'hi venien peces de roba molt especials, perquè es tractava de dissenys copiats dels gravats que ornamenten les restes arquitectòniques dels maies. Era roba teixida exclusivament per dones, tal com s'havia fet tradicionalment, ja que els maies estaven convençuts que el teixit era un do que la deessa de la Lluna, Ixchel, havia concedit només a les dones.

Es deia que la deessa, milers d'anys enrere, els havia regalat els telers i els havia dit, també, quins eren els símbols sagrats que havien de teixir per a

decorar les teles. Des d'aleshores ningú no s'havia atrevit a trencar la tradició.

Tot just Aztlan se n'anà a Espanya, Yaretzi i la xiqueta passaren greus dificultats. Unes dificultats que no anaren avant gràcies a l'ajuda d'altres famílies maies. No obstant això, la situació familiar va canviar completament, a l'època en què, passats uns quants mesos, Yaretzi començà a rebre diners de la seua filla. Amb aquesta ajuda i el que treien de les vendes d'hamaques, les dificultats econòmiques van desaparéixer i, fins i tot, la iaia va poder estalviar diners.

Tres anys havien passat des d'aquella partida dolorosa per a totes tres. Tres anys que havien anat modelant una unió entre iaia i néta força especial. Una mena de simbiosi les unia i sabien interpretar un gest, un somriure, un silenci… No necessitaven paraules per a saber l'una de l'altra.

Yaretzi havia rebut la carta aquell matí i, amb l'emoció de sempre que tocava el sobre escrit per la filla, l'havia oberta amb tremolor en les mans. Quan va acabar de llegir el contingut, els

ulls li brillaven com el dia que es va acomiadar d'Aztlan, a l'aeroport, la casa dels ocells de ferro, com l'anomenava quan s'hi referia parlant amb les veïnes.

Mentre posava a punt el dinar, fesols amb porc, la iaia començà a reflexionar sobre les decisions que havia de prendre quasi immediatament. Tornaria a casa, a sa casa, a la casa que havien construït Tonalli, el seu marit, i ella per crear la llar que havia de donar la benvinguda als fills amb què Xac, el déu de la fertilitat, els havia d'obsequiar.

Aquest déu, però, degué enutjar-se per alguna cosa, perquè Tonalli va contraure ben prompte una malaltia respiratòria greu i se li escapà la vida quan Aztlan, la primera i única filla, tot just començava a caminar.

Tonalli sabia que es moria, per això un instant abans de tancar els ulls per sempre li va dir, a la seua esposa:

—De res m'ha servit el meu nom…

I és que Tonalli volia dir 'energia'.

Yaretzi va plorar molt la seua absència. Mai no va entendre que els déus la castigaren d'aquella manera, però no es va acovardir. Amb la xiqueta carregada a l'esquena va treballar la terra. Amb la criatura als peus continuà fent hamaques. I totes dues van tirar avant.

Yaretzi havia vist moltes dones de la seua raça lluitar contra les adversitats de la vida i ella també ho va saber fer. Era maia.

Amb el perol de fesols amb porc davant seu, recordà el dia que va nàixer la seua filla. Tenia la pell tan clara que hagueren de posar-li el nom d'Aztlan, que significa 'blancor', i ara, al cap de trenta anys, la seua pell continua sent com la d'aquells que envaïren el seu poble. Aztlan no tenia l'aspecte d'una dona maia.

Els anys anaren passant i, en una de les festes organitzades al poble, Aztlan va conéixer Itzmin, Tro li diríem nosaltres, i se'n va enamorar a l'instant.

A la mare, però, Itzmin no li va agradar gens.

—El tro sempre anuncia una tempesta, filleta, i les tempestes no porten mai coses bones…

—Que n'ets d'exagerada, mare! Què té a veure el nom amb les persones? —li contestava la filla—. Tot això no són més que romanços.

I Aztlan es va casar amb Itzmin.

Les noces es van celebrar segons la tradició maia.

En l'altar es representaren els quatre punts cardinals amb ramells de flors. I s'oferiren les ofrenes d'arròs, fesols, dacsa i fruites. El promés donà a la promesa la dacsa per simbolitzar el començament de la vida i el manteniment de la família. També l'obsequià amb unes llavoretes de cacau, que signifiquen la cura que l'home ha de tindre per a mantindre l'amor i la unió entre la parella. La promesa li lliurà les fruites tradicionals i pols de cacau.

Així s'havia fet des de temps ancestrals.

Fou una cerimònia carregada de simbologia. Van ser trenta minuts de ritus durant els quals la parella va honrar la Mare Terra mitjançant els quatre elements més importants en la vida maia: el vent, l'aigua, la terra i el foc.

Els familiars i la gent amiga de les dues famílies participaren activament en la celebració tocant instruments musicals, cantant, recitant poemes…

Però Yaretzi no estava contenta.

Tan bon punt es van casar, Itzmin començà a ocupar-se de la terra, però no li agradava massa i se'n fugia al poble sempre que podia. Moltes nits, quan tornava a casa, Yaretzi sentia discutir la seua filla i des del llit sabia que plorava.

Era primavera quan va nàixer Izel i el seu rostre semblava concentrar totes les gràcies d'aquella estació de l'any. És per això que li posaren eixe nom, 'única' en la nostra llengua. La iaia deia que ho portava escrit al front.

La criatura va tindre el poder de canviar moltes coses. La mare sempre estava contenta i la iaia somreia amb la mirada.

Amb tot, Itzmin va convéncer Aztlan, la seua esposa, que el camp no era per a ell i que havien d'anar-se'n a Mérida, una ciutat situada no massa lluny d'on vivien ara…

—Un home pot trobar altres feines a ciutat…

–li va dir– i podrem viure millor.

Aztlan ho parlà amb sa mare.

—Saps com m'estime la terra que ens ha vist nàixer, però aniré on tu vages i no per Itzmin, sinó per tu i per la meua néta.

